

מסקנא דדינא

ומעתה עולה לדינא דאם נשמעת אזעקה, ונמצא באמצע תפלת ייח, עליו להפסיק וללכת למקום מוגן, ורשאי להפסיק אף בדבור לצורך זה (ואם רוצה להחמיר ע"ע י"ל דשרי). וכמו כן בשבת קודש אם לצורך ההגעה למקום מוגן הדבר כרוך בחילול שבת ואי"א לעשותו בשנינו, מותר לחלל שבת למנוע ע"כ. **מ"מ לכל הלי המוקם והזמן.** ושוב ראיתי מכתב מהחז"א (הובא בנס להתנוסס להגר"י זילבוטשטיין סי' י) בזמן מלחמת העולם השנייה שכתב עבור תושבי העיר בני ברק, דיש להחשיב צורך הפעלת האזעקה בשבת לסכנת נפשות, אך יש להיזהר ממלאכה דא"י בכל מאי דאפשר כיון שסוף אין א"י אלא שאלת נפשות לפנינו, ואף שאין הולכין אחר הרוב בפ"י, מ"מ בדברים רחוקים הרבה אין דנין כפ"י ותלוי כפי מדת הבטחון, ובמלאכות דרבנן אין להחמיר כלל, אלא דלענין הוראה לרבים יש להורות בזה כדון פ"י, והמחמיר במלאכות דא"י אינו רשאי להחמיר ולמנוע מלהודיע לאחרים האזעקה, ע"כ. וע"פ מכתב זה הורה הגמ"ר **זילבוטשטין שליט"א** (נס להתנוסס שם) דמותר לטלפן בשבת בשעת אזעקה עכ"פ בשנינו כדי לעורר אדם זקן כבד שמיעה (הוראה זו היתה במלחמת המפרץ). **נהגלינות שלמה** (פ"ח תגה ה) הובא בשם הגר"ש"א זצ"ל הדורה (במלחמת המפרץ) לילך באמצע הפלה למקום מוגן היכן בדלא"ה יהיה טרוד ולא יוכל לכוין, ע"כ. אולם חסם מיירי בהוראה שהיה לחיד (ע"יישי בהגה). אולם בהוראה לרבים אפשר דידוע דיש להורות להפסיק וכמבואר לעיל. וע"י דבברי **בעל השש"כ** בקובץ מוריה (קובץ צ"ח קונטרס מלחמות ח' ע"ה ה את ה).
(שם)

האם איפא משום איסור יחוד בנסיעה במכונית בלילה

איסור יחוד מה"ת או מדרבנן

שנינו בקידושין (ג:) א"ר יוחנן משום ר' ישמעאל **רמז** ליחוד מן התורה מנין, שנאמר כי יסיתך אחיך בן אמך וכי בן אם מסית בן אב אינו מסית, אלא לומר ק"ך בן מתייחד עם אמו ואסור להתייחד עם כל עריות, ע"כ. והנה **ברמב"ם** בשרשים (ש"ד ג) משמע דמה שלמדו חז"ל מרמו אינו אלא מדרבנן. ועיינן **ברמב"ן** בהשגותיו שם (ד"ה ומה שדקדק) שתמה על הרמב"ם דבחרבה מקומות למדו חז"ל איסורים מרמו ואעפ"כ נתוקפם וביניהם איסור יחוד.

אמנם עיינן **במגילת אסתר** (שם) ו**בלב שמח** (שם) שכת' שהרמב"ם מודה רמז הרבה פעמים הוא איסור תורה. וכתב **בפנתי סופרים** (שם) דבמקצת מקומות שנא' רמז בדברים שהם מה"ת היינו משום דעיקרה מפני הקבלה, ואפשר נמי דיש לחלק בין לשון היכן רמזיא דהוי מדרבנן, לבין רמז מה"ת מינין דהיינו רמז גמור. ונעי' **במהר"ח** (מכות

ב: ד"ד"ס ל"ט) על הלא דאמרו רמז מה"ת מנין, שכתב שאף לדעת הרמב"ם מה שסמכו בלשון זה דין תורה הוא מטעם הלכה למשה מסיני. ועיינן **במרגיניא טבא** (שם).

וכבר רבו הראשונים הסוברים דאיסור יחוד הוא מה"ת, הלא המה **רש"י** (שבת יג. ד"ה מה אשת רעהו), **תוס'** (שבת יג. ד"ה מה אשת רעהו), **חינוך** (מצוה קפ"ח), **רשב"א** (ח"א סי' תקפ"ו ובאלף קנ"ח), **תרומת הדשן** (סי' רמ"ב) ועוד.

ולענין דעת **הרמב"ם** (א"ט"ב פ"ב ה"ב), משמע **בהסמ"ג** (ל"ת קכ"ב) שאין איסור זה אלא מדרבנן. וכ"כ להדיא **התרוה"ד** (ט"ו רמ"ב) בדעת הרמב"ם, וכן משמע **מהב"י** (אה"ע דס"ו כ"ב), **מהב"ח** (שם) ו**מהב"ש** (שם ס"ק א). וכ"כ **בביאור הגר"א** (א"ט"ב) בדעת הרמב"ם.

וכבר פסק **הטור** (ע"ה ריש סי' כ"ב) שהוא איסור תורה. אמנם **השו"ע** (שם ט"ו א) השמיט זה. ומשמע דס"ל שהוא מדרבנן. וכן פסק **בקשו"ע** (כ"ל קמ"ב אות א). וכ"כ **במנורת המאור** (נד א כלל ב ח"ג סי' ב אות ג). מיהו **החוו"י** (ט"ו ע"ג), **הפנ"י** (ברכות ל"ה ז"ה א"ה דאה תורה) נקטו שהוא מה"ת. **והחכמת אדם** (כ"ל קכ"ו אות א) כתב דלפי רוב הפוסקים הוא איסור תורה. ד"ה פסקו **הערוה"ש** (אות ב) ולאחריו **שבט הלוי** (ח"ה ט"ו ד"א). ונעי' **במנחת שלמה** (ח"ג סי' ק"ג אות ג"ד-ה). ובלהורות נתן (ח"א סי' ט).

שתי נשים ואיש אחד האם אסור מה"ת או מדרבנן

ועיינן בקידושין (ג:) דאף עם שתי נשים איכא איסור יחוד. ומשמע **במאירי** (קידושין ג: ד"ה אמר המאירי) דבכה"ג איכא איסור יחוד מה"ת. וכן משמע **ביש"ש** (קדושין פ"ד פתיחה ל"ט ב). אולם השואל **בתשובת הרשב"א** (ח"א סי' תקפ"ו) הוכיח שאיסור יחוד של ב' נשים ואיש א' הוא מדרבנן. ועיינן **ברשב"א** א"ן זה אלא חומרא. וכ"כ **העצי ארזים** (שם). ועיינן שמודה ליה. שו"ת **שיכ"ח הערך** ש' ב' נשים (אה"ע סי' כ"ב על ט"ה ד"ה וכן לא תתייחד). וכן נקט **בחוו"י** (סי' ע"ג בה"ע ועוד). הובאו דבריו בפתי"ש אה"ע סי' כ"ב). וכן פסק **בדבר הלכה** (סי' א אות ח וע"י בהוספות סי' י). ועיינן בלשון **הב"ח** (סי' כ"ב אות א). וע"י עוד **במהר"ש** (ח"ג סי' ק"ג ד"ה ומה שדקדק) שתמה על הפוסקים הנ"ל ונקט שגם בכה"ה הוי אסור מה"ת. ועיינן **בצ"ח** (ח"ו סי' ט"ב פ"א).

אשה עם שתי אנשים

אלא דענינו שם אנשים אשה אחת מתייחדת עם שני אנשים. ופר"ש"י שם מפני שהאחד בוש מחבירו. ואמרו שם אמר רב יהודה אמר רב לא שנו (שמתיחדת אשה עם שתי אנשים) אלא בכשרים, אבל בפרוצים אפילו בי עשרה נמי לא.

ועיינן ברי"ן (שם) שכתב שכשרין היינו סתם בני"א שלא הוחזקו בפריצות. וכן פסק **הרמ"א** (סי' כ"ב ט"ו ה). אולם **הרמב"ם** (א"ט"ב פ"ב ה"ח) כתב דהיום כותב היתר זה דאין אנשים כשרים לענין זה. וכן פסק **בשו"ע** (שם).

אלא **שהחיד"א** (שע"נ יוסף סי' ב' וסי' ד) כתב שאף לדעת הרמב"ם אין זה אלא חומרא. וכ"כ **העצי ארזים** (שם). ועיינן **בבן איש חי** (עוד יוסף חי' ג' שופטים אות ז) שהביא בכתב דעת המחבר ובשם הרמ"א. ושוב כתב (אות ח) בענין עיר בגדאד שברך עם ג' אנשים ליכא יחוד, ונראה מוכח מדבריו דסבירא להו כדברי הרמ"א. ונהנה יש לזון מה נחשב פרוץ בעיני איסור יחוד. וע"י **ברמב"ן** (קידושין פ"ב. ד"ה כל שנסק) שכת' דמי שיעסקו עם הנשים חודר על עריות וגריע מסתם פרוץ, ע"כ. ומשמע שכל מי שאינו נזהר ע"פ דרכי הצניעות נחשב לפרוץ. ואפשר לומר שבאופן ה"ל נחשב לפרוץ כשום עוסק עם הנשים, אבל מי שאינו עוסק עם הנשים ע"פ שאינו נזהר בשאט נפש משמירת עינים וכדו', אינו מוגדר כפרוץ. אולם עיינן **בשבט הלוי** (ח"ה סי' רב) שנקט דבכה"ג בכלל פרוץ הוא.

אשה אחת עם איש א' כשר וא' פרוץ

ואע"פ שב' פרוצים איכא משום יחוד כולו, מ"מ כתב **היש"ש** (קידושין סי' כ"ב) דחד כשר וחד פרוץ מתייחדים עם אשה א', דמתייבש הכשר מן הפרוץ וכן הפרוץ אינו עושה שום דבר בפני הכשר, ומשי"ה בדרך נמי סגי בשנים כשרים ואף השלישי נמי פרוץ. ונלפי סברתו י"ל אמי אם האשה פרוצה נמי ליכא משום יחוד, דהרי אכתי שייך לומר שהכשר לא יעבור, וע"כ הפרוץ לא עושה עבירה. וכן פסק **הערך** ש' (שם) והחוו"י (סי' ל"ה) הסתפק בזה. ו**בשבט הלוי** (ח"ה סי' ר"ב ד"ה אם ב' כשרים) נוטה להקל. וע"י עוד **בדבר הלכה** (סי' ט אות ג).

יחוד בדרך

וכל זה בעיר, אמנם בדרך כבר אמרו בקדושין (ג:) דבעינן שלשה אנשים, שמא יצטרך אחד מהם לבית הכסא (ובעי להתרחק לצניעות, רש"י) ונמצא אחד מתייחד עם הערוה, ע"כ. וכן פסק **השו"ע** (שם).

היכן שלא הולכים לשמור על האשה

ועיינן ברי"ן (ת"ב כ"ג ח"א קצ"ב). שכתב שב הרמ"ה דכ"ז דוקא שהולכים עמה לשמרה אז צריכין שנים שישארו עמה, דאי לאו ה"ל למאי ניוחש לה כשיצטרך א' מהן להשתין ילך חבירו עמו וינחנה לבדה, ע"כ. והביא דבריו **הדרכי משה** (סי' כ"ב אות א). אולם **הרמ"א** (שם) ה' הביא הדין הנ"ל של יחוד בדרך ולא הזכיר דברי הרי"ו. וכ"כ **הב"ש** (ט"ו ט). ועיינן **בבן איש חי** (עוד יוסף חי' ג' שופטים אות ז) שכת' דלא נוקטים כדעת הרי"ו (אפי' לדעת הרמ"א). אולם **הנוב"ם** (ק' דס"ט) שם פסק דהרמ"א (כ"ל קכ"ו אות ה) הביא דברי הרי"ו להלכה. ו**באג"מ** (ח"ג סי' ט"ה אות ג) כתב שבשעת הדחק יש לסמוך על הרי"ו דכן משמע דסובר הפרישה (ס"ק י"ב), ע"כ. וכן נראה דעת **הנדחי ישראל** (פ"כ"ד אות ה). ועיינן **בדבר הלכה** (סי' ט אות ג).

כשלא הולכים דרך התקרבות

והנה **השואל שבב עקב** (אה"ע סי' ט' ד"ה ואשר) הקשה מהאי עובדא דפרק החליל (סוכה נ"ב). דאביי שמעיה לההוא גברא דקאמר להאיא אתתא נקדים וניגיל באורחא, אמר איזיל אפרשינהו מאתא איסורא, אזיל בתרייהו תלתא פרסי באגמא. דלאכורה ש"ע אי הלך אביי עמהם, והא ככה"ג (ב' אנשים ואשה אחת) איכא איסור יחוד בדרך. והשב **יעקב** יישב בתירוץ השני דמוכח התם דאביי הלך רק בדרך למרחוק מהם כמלא עינו כדמשמע התם שלא ידעו כלל דאביי הלך אחריהם, ע"כ. וכן נקט **הגריש"א זצ"ל** (ספר הערות על סוכה שם) דדוקא אם הולכים בדרך התקרבות אסור.

שלשה בדרך ואחד מהם אינו כשר

ועיינן **בפתי"ש** (ס"ק ד) שכתב בשם **השב עקב** (סי' י"ט) ו**הנב"י** (ק' סי' ט"ט) שבדרך בעינן ג' כשרים, אבל אם א' מהם גוי אסור. ולאכורה נראה דלשטתו איזיל שם ס"ק ב' דאשה עם אחד כשר ואחד פרוץ איסורים ביחוד. אולם לעיל הבאנו לדעת הפוסקים נוטה להקל בזה, וא"כ ה"ה בני"ד.

יחוד בדרך שמצויים עוברים ושבים

ועיינן בשו"ת **עקב** (שם ד"ה אשתעטט) שמדקדק מהרמ"א ששינה לשון השי"ס דנקט ב"דרך" והביא לשון "שדה" שהוא לשון הטר, דכוונתו לפרש ד"דרך" דהשי"ס מייירי בו שינה דומיא דשדה שאינו מבלב לרבים **תמיד** אשר זה הולך וזה בא. ומדבריו מבואר דבכה"ג שהוא דרך הרבים לעבור שם תמיד ליכא יחוד (אבל אם לפעמים עוברים דין שדה להם). וא"כ ה"ה בכבישים דאיכא עוברים ושבים דליכא משום יחוד. ודעת **הגריש"א זצ"ל** (תורת היחוד) שכל שעובר מכונית פעם בי דקות סגי. ובדרכים שבתוך העיר כבר הוכיח **בדבר הלכה** (סי' אות טו בהגה ד"ה והא) דכל **שלפעמים** עובר שם אדם לא הוי מקום יחוד (ואפשר דזה סגי אף בלילה).

מסקנא דדינא

מעתה יוצא דהיוצא עם אשה בדרך צריך שיהיו ג' אנשים ע"מ למנוע איסור יחוד, ולכתחילה בעינן שיהיו כולם כשרים, וכדיעבד סגי אשה' מהם כשרים. ובשעת הדחק אין באים לשמור על האשה סגי בב' אנשים. אלא דכ"ז בכבישים שלא עוברים מכוניות באופן **תמיד** וכדו' (דהיינו פעם בי דק), והיינו בערך כל עשר דק', אבל בלא"ה ליכא משום איסור יחוד. וכ"ז מחוץ לעיר אבל בתוך העיר אפילו אם עוברים מכוניות רק לפעמים לית ק"ך בה.

להסירה לראש ולהניח התפילין כסדרם. אולם אם הניח של ראש ולאחריה של יד תו א"צ להסירם ולהניחם שנית כסדרם. ג - דאף אם הניח כבר שתיחה צורך להסירם ולחזור ולהניחם כסדרם. ועיינן ביד אפרים (בסי' תרפ"ח) דכתב לתמוה על הט"ו, דנעלם ממנו דרך מילתא דהאבודרהם הוא תלמוד ערוך בירושלמי מעשר שני (פ"ה ה"ה) אמתי' דקתני א"ע שאין מעכבין הווידוי ע"ש. ורבינו גרשון הוכיח מזה דאף בדיעבד לא יצא.

וע"ע בפמ"ג (סי' כ"ו א"א ס"ק א) דכתב דיל"ע בהא דאם הניח תפילה של ראש תחילה ואח"כ של יד יצא, דהא בתורה (ל"ה) אמר רבא כל מילתא דאי דרמחנא לא תעביד אי עביד לא מהני, אפי' במ"ע. ולכא"ו ה"ל כרבא. וא"כ כשיש של שתייה והניח של ראש תחילה אימא בצריך להסיר ולהניחם כסדר. ע"כ. (וע"י מ"ש לתרץ בזה בהגהות מהר"ש"א סי' כ"ז).

ובספר החיים (למהר"ש קלוגר סי' כ"ה) נשאל נמי במי ששכח והניח של ראש תחילה ואח"כ של יד, אי צריך לחזור לליטול של ראש מראש לחזור ולהניחו. ודן שם אי שייך לפסול בזה משום תעשה ולא מן העשוי, כיון דהתורה הקפידה דבשעת הנחת של ראש יהיו לטוטפות בין צניקן, דהיינו שיהיו עליו ב' תפילין. והעלה דכיון דאפשר ליתןן זה, מי שארע לו כן, יחוש ויסיר של ראש ויחזור ויניחן שנית בלא ברכה, לחוש לדעת האבודרהם והגהות סמ"ק.

ובארצות החיים (סי' כ"ה המאירי לארץ ס"ק מ"ג - וסי' כ"ו א"א) יהיה ס"ק א' העלה לרינא דהעיקר כהאבודרהם דאם הקדיש תפשי"ר לשל יד, יסירם ויניח ברישא תפילין של יד, ואף אם כבר הניח של יד יסיר תפשי"ר ויחזור ויניחם. וע"ע בשו"ת ה"כות קטנות (ח"א סי' כ"ג) נשאל במי ששכח ולבש תפילין של ראש קודם לשל יד אי עדיף טפי להתחייב, ולחזור וללבושם כדרכם, אי ילבש של יד. והשיב - דשמע שנהגו בצפת ת"ו כשפגע בשל ראש תחילה היה לובשו ומברך עליו וחזור ופושטו ואח"כ לובשן כדרכן, וייטב בעיני. וה"נ אם ארע לו כן, יסיר של ראש וחזור ולבושנות.

הנהגה אנשי צפת הוא דלא כמ"ש לדינא בשרו"ע סי' כ"ה פ"ח דאם פגע בשל ראש תחילה יניחנו ויניח של יד תחילה. אולם מ"מ חזינן דס"ל דאם הניח כבר של ראש תחילה יסירם ויחזור ולהניח תפילין כסדרם.

אולם בכרכ"י (סי' כ"ו ס"ק א) כתב דמדברי הב"י שכתב - אם לא הניח אלא אחת מהם אע"פ ששתיהן בידו ולא היה לו שום אונס יצא ידי אותה מצוה שקיים, אבל ודאי שאסור להניח תפשי"ר קודם לשל יד, וכ"כ לטבטל שום א' מהן אם לא מפני האונס. עכ"ל. והוכיח הרב המובהק החסיד כמהר"ר יעקב מולכו מרבנן קשיאי בדורות שלפנינו אשר בעיר הקודש ירושלים ת"ו, דמי ששכח ולבש תפילה של ראש קודם שלבש של יד א"צ להסירה, כיון דיצא ידי מצוותה, כ"כ בשרובותיו כ"י סי' פ"ה. ובשו"י"ב (ס"ק ג) הביא מהשאלת **יעב"ץ** (סי' קכ"ה) דמי שלבש תפשי"ר קודם א"צ לסלקם אלא ילבש של יד, ודלא כהלק"ט.

ועיינן בהש"ב (סי' כ"ה ס"ק כ"ב, ובכה"ל ד"ה פגע וכו') דהעלה למעשה דאם הניח של ראש תחילה, אפי' אכתי לא הניח של יד, לא יסירם, אלא ימחר להניח של יד על מקומם. וע"ע **ברב פעלים** (גא"ה ח"א סי' ד, ח"ג סי' ב). כן איש פרשת וירא סי' כ"ב דכתב בדבריו הארי"ו שבער הכוונות מבואר דאיכא טעמא רבא להקדים תפילין של יד לשל ראש, ועל כן יש להורות דאם הניח של ראש תחילה והדר הביאו לו של יד, יסיר התפילין של ראש מעליו ויניחם כסדרם. אולם יש להעיר דהבב"כ נמי גריר בכל דבריו אחר הארי"ו ז"ל, ואעפ"כ לא נחית למימר דמחמת דברי הארי"ו יש להסיר התפשי"ר מעליו, וע"כ ס"ל דכל דבריו היינו לכתחילה אבל ככה"ג שכבר הניחם שאני.

(נתיב שבט הלוי (ח"ב סי' ה) דהעלה לרינא דיש לחוש שישטת האבודרהם לפסול של ראש ולחזור ולהניחם אחר של יד, כיון דאינו רק למצוה מן המוכרח, אלא חלק מחלקי עשיית המצווה, ודעון נותן התורה שישנה כסדר הנ"ל. ונהי דאם לא עשה כסדר קיים מצוות תפילין באותו יום, מ"מ דעון ה' שיעשה בכל יום קשירתו של ראש אחר של יד.)

[כתב ע"י הרב ש. פ. שליט"א]

פניני מוסר

עניני שבת קודש - סדר ליל שבת (ט)

אמירת זמירות שבת ומעלתם - "וכל אחד ישורר על שולחנו שירים נאים מעניני דיומא, דבר בעתו מה טוב, וזה עבודת השם חשובה מאד, שכל מלאכי מרום וכל צבא המרום משתמשים בה וזוהי עבודתם... וכל יצויר עולם אמרים שירה ואחד שכתוב בפרק שירה, וכבר חכמי הדורות בכל דור ודור תקנו שירות ותשבחות ובקשות בלשון הקודש..." (פלא ועיך, שר)

- "...ואין אותן הזמירות תפילות הנתינות להאמר בבתי ישראל בסעודת השבת, כמו "מה יתנווח מעונתך" אשר מולן מלאות רגשות עונג, הציבות ורוממות לכבוד השבת, הוי שלבד המנהג לאומרים, עוד יש בהם משום מצוה מוסרית ליטע בלב את כל אותן רגשות ופלאים של אהבה ויראה". (לקט שיחות מספר להגר" איווק שעה, ח"א ע"ה ט"ו)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"